

ARXIU / EFE

Els kurds contra l'oblit

La desunió dels kurds ha estat sovint explicada pel caràcter tribal d'aquest poble. Però el pes de la història i dels factors geoestratègics ens ofereixen uns arguments més decisius.

La Guerra del Golf i l'èxode massiu dels kurds l'abril de 1991 cap a Turquia i l'Iran provocaren la internacionalització de la qüestió kurda. Les imatges de televisió que mostraven milers de kurds fugint de les bombes de Saddam Hussein varen recórrer el món sencer i l'opinió pública reaccionà demanant als governs occidentals d'aturar el genocidi. La imprevisió d'una zona de seguretat al nord de l'Iraq fou la resposta de la Coalició.

Actualment, la supervivència d'aquesta autonomia és dubtosa. A més, els mitjans de comunicació han reduït el problema kurd a una lluita tribal entre diferents faccions, sense explicar-ne els motius. Una visió que ens podria fer oblidar la responsabilitat dels governs occidentals i dels països de l'Orient Mitjà en la situació actual del Kurdistan. Efectivament, les potències occidentals, l'ex-URSS, Turquia, l'Iraq, l'Iran i Síria han utilitzat els kurds per defensar llurs interessos econòmics i geoestratègics. Malgrat tot, el poble kurd, però, continua lluitant per ser reconegut com una nació més.

Etern escenari de guerra.

Durant l'edat mitjana, el Kurdistan era format per un gran nombre de principats d'estructura feudal. A partir del segle XV, el territori dels kurds va ser l'escenari d'una intensa lluita entre l'imperi persa i l'otomà.

El tractat de pau entre otomans i perses de 1639 significà, de fet, la creació de la primera frontera divisòria del Kurdistan. A partir d'aquest moment, els prínceps kurds anaren perdent la seva autonomia sota els dos imperis i això encengué les primeres revoltes kurdes contra els governs centrals. La penetració del nacionalisme procedent d'Europa influí també els líders kurds, i durant el segle XIX molts caps religiosos lluitaren per recuperar els seus privilegis.

L'ocupació aliada de Turquia precipità la desintegració de l'Imperi Otomà i creà les condicions favorables perquè les nacions de l'Orient Mitjà accedissin a l'autodeterminació. De fet, el Tractat de

Els guerrillers del PDK (en la foto) s'enfronten als seus compatriotes de la UPK pel territori del Kurdistan que es troba sota domini iraquí. El PDK ha rebut el suport de Saddam Hussein en la seva lluita contra la UPK.

Al setembre del 1996, el PDK va passar a controlar la major part del Kurdistan gràcies a l'ajut de l'exèrcit iraquí. La inhibició dels EUA va donar llum verda a la campanya del PDK al costat de Hussein.

Sèvres, signat l'any 1920 pels representants aliats i otomans, preveia la creació d'una entitat kurda. Però en realitat tot estava decidit d'avançada, mitjançant el pacte secret Sykes-Picot, de 1916, entre britànics, francesos i russos. Per aquest acord el territori concedit als kurds, només englobava una tercera part del Kurdistan i tenia com a objectiu situar una "zona tap" entre Armènia i els pous de petroli del Kurdistan iraquí.

La revolta del militar turc Mustafa Kemal contra els aliats, va provocar la fi del somni kurd. Després de la victòria, Kemal imposà la renegociació del Tractat de Sèvres, i així aconseguí, en el document signat a Lausana l'any 1923, els territoris de Tràcia Oriental i les províncies de l'Est: Armènia i Kurdistan. La província kurda de Mossul, rica en petroli, passà a formar part de l'Iraq el 1926. Els governs occidentals i turc havien decidit el futur del poble kurd sense tenir en compte la seva voluntat. Així doncs, el Kurdistan quedà dividit aquesta vegada entre quatre estats: Turquia, Síria, l'Iran i l'Iraq.

Turquia imposa l'herència kemalista. Mustafa Kemal havia rebut el suport d'algunes tribus kurdes en la lluita contra l'ocupació aliada de Turquia, però un cop guanyada la guerra, Kemal negà

l'existència de la nació kurda. Les revoltes kurdes entre 1925 i 1939 causaren milers de morts i l'aplicació de la ideologia kemalista ("una sola llengua, una sola nació") aconseguí gairebé anorrear la consciència nacional kurda. A partir dels anys setanta, una nova generació d'intel·lectuals d'esquerra reivindicà la identitat kurda com element de lluita contra el govern i creà les condicions per al naixement del PKK (Partit dels Treballadors del Kurdistan). El cop d'estat militar de 1980 i la repressió de tot signe de kurdicitat portà a una radicalització del PKK.

Des d'aleshores, l'espiral de violència entre la guerrilla kurda i els militars ha provocat una profunda transformació del país. En els darrers divuit anys, més de cinc milions de kurds han hagut d'abandonar el Kurdistan. Si aquesta tendència continua, el Kurdistan es podria buidar en pocs anys. Però de moment, el govern d'Ankara, i en especial els militars, no semblen disposats a canviar de política respecte els kurds, encara que, des de 1984, hi hagi hagut més de 15.000 morts i s'hagin gastat bilions de dòlars en armament.

L'annexió de la província de Mossul a l'Iraq provocà importants revoltes kurdes en contra de la monarquia àrab, totes elles reprimides amb la col·laboració de l'exèrcit britànic.

Fins el 1975 el moviment nacionalista al Kurdistan iraquí va estar marcat per la figura mítica de Mustafà Barzani. La lluita de Barzani, entre 1961 i 1970, per l'obtenció d'un estatut d'autonomia dins de l'Iraq es va convertir en un símbol per tot el Kurdistan. I malgrat un principi d'acord, les negociacions es trencaren el 1974. Molts han criticat Barzani per no haver acceptat el projecte d'autonomia del govern iraquí, però no podem oblidar el context internacional: Barzani creia tenir assegurat el suport dels EUA per equilibrar l'aliança de l'Iraq amb l'URSS. Però Washington abandonà Barzani al mateix temps que es produí un acostament entre l'Iran i l'Iraq, cosa que també implicava reprimir els kurds.

La lluna de mel entre Bagdad i Teheran no durà gaire i la guerra irano-iraquiana dels anys vuitanta convertí el Kurdistan en un camp de batalla: milers de pobles destruïts als dos costats de la frontera, mig milió de persones deportades i 180.000 víctimes. Més tard la Guerra del Golf del 1991 i la victòria de la coalició multinacional van despertar noves il·lusions entre els kurds. El futur incert de l'entitat kurda podria provocar nous episodis d'inestabilitat a l'Orient Mitjà.

L'Iran també opta per la repressió. El 1946 al Kurdistan iranià s'instaurà la República de Mahabad, tot un símbol per als nacionalistes kurds. El govern kurd de Qazi Mohammed posà en marxa la maquinària administrativa pròpia de qualsevol estat modern. Tanmateix, la retirada de les forces soviètiques del nord de l'Iran i les diferències tribals provocaren la desfeta d'aquesta jove república, onze mesos després de la seva creació.

La repressió del govern de Teheran fou tan forta que portà a la quasi desaparició de l'oposició kurda a l'interior de l'Iran i provocà que les noves generacions canviessin el somni d'un estat kurd independent per una autonomia dins l'Iran. La situació encara va empitjorar amb la revolució islàmica del

El Kurdistan, una cruïlla de pobles

Els kurds podrien guanyar una batalla a Turquia: la població kurda augmenta de manera més ràpida que la turca. Actualment, els kurds representen més del 25% de la població total, és a dir uns 15 milions de persones. Segons dades oficials si es mantenen els actuals índexs de creixement demogràfic entre els kurds, l'any 2025, la població kurda podria sobrepassar la turca. Als altres estats, l'evolució és similar. A l'Iran, els kurds signifiquen el 14% de la població total, uns 8 milions; mentre que a l'Iraq els kurds representen un 30%, és a dir uns 5 milions de persones. A Síria, la comunitat kurda és estimada en 1,5 milions, un 10% de la població total.

La comunitat kurda del Caucas, malgrat ser poc nombrosa, no pot ser oblidada. El 1988, delegacions kurdes provinents de l'Azerbaitjan es manifestaren a Erevan per denunciar la tensió creixent entre les repúbliques soviètiques d'Armènia i Azerbaitjan pel control de Nagorno-Karabakh, majoritàriament armeni. La violència interètnica entre armenis i àzeris afectava també els kurds, forçats a emigrar cap a altres repúbliques de l'antiga URSS. La presència secular dels kurds al Caucas quedà reflectida el 1923 quan Lenin acordà de concedir als kurds la creació d'una regió autònoma, el "Kurdistan Roig", dins de la república àzeri. Malgrat la breu durada del Kurdistan Roig i les deportacions orquestrades per Stalin entre 1937 i 1944, la *intelligentsia* kurda del Caucas continuaria activa. No és estrany, doncs, que el 1993, els kurds proposessin el restabliment d'una província autònoma kurda, de fet una "zona tap", entre Armènia i Azerbaitjan com un element de solució al conflicte de Nagorno-Karabakh. **J. T.**

Els kurds es troben dividits per les fronteres de quatre estats: Iraq (al sud), Iran (est), Síria (oest) i Turquia (nord-oest), i formen també petites comunitats a Armènia i Azerbaitjan. Un territori ric en petroli i aigua, gairebé tan extens com la Península Ibèrica. Es calcula que hi ha uns trenta milions de kurds repartits entre el Kurdistan i la diàspora: especialment a l'oest de Turquia, Europa occidental i a les capitals de l'Orient Mitjà.

següen el ritme marcat pels nord-americans. I mentre Saddam Hussein assaboreix aquesta petita victòria diplomàtica, els Estats Units esperen l'ocasió per tornar a demostrar el seu poder militar a l'Orient Mitjà. Una opció arriscada que hauria de tenir en compte la qüestió kurda i l'estabilitat de la regió.

Per a sorpresa general, el PDK i la UPK organitzaren el 1992 les primeres eleccions democràtiques de la història del Kurdistan, a més de definir les relacions amb l'Iraq dins un marc federal i d'adoptar importants mesures per relleugar l'economia i els serveis bàsics de la regió. Malauradament, la guerra contra Saddam Hussein, les sancions econòmiques de l'ONU contra l'Iraq, i el bloqueig de Bagdad sobre la regió kurda van passar factura a l'estructura social del Kurdistan iraquità i van provocar el ressorgiment de les antigues desavinences entre el PDK i la UPK. Diversos enfrontaments entre els kurds tingueren lloc entre 1993 i 1995.

El pacte amb el diable. El setembre de 1995 conclougué el mandat del primer parlament kurd, repartit de manera equitativa entre el PDK i la UPK, sense arribar a un acord per convocar noves eleccions. A partir d'aquest moment, el PDK i la UPK establiren dues

1979, ja que per al nou règim, el nacionalisme kurd representava una traïció a l'islam.

Actualment, a l'interior del Kurdistan iranià, la repressió i la censura són presents, i com a Turquia, el govern de Teheran duu a terme un pla de desdoblament de les àrees kurdes.

Pel que fa a Síria, hi ha, des de 1962, uns 150.000 kurds desposseïts de la nacionalitat siriana, i per tant, de qualsevol dret. Els kurds de Síria han intentat organitzar-se políticament per fer arribar la seva veu al parlament de Damasc, però fins ara, els resultats no han estat gaire importants. Com per a la resta dels kurds, l'objectiu principal de la lluita és evitar que es torni a aixecar el mur de silenci que envoltà aquest poble fins el 1991.

Dialogant amb el diable. El nou ordre mundial promès per George Bush després de la Guerra del

Golf es basava en l'hegemonia absoluta dels EUA. La coalició multinacional, liderada pels nord-americans, havia aconseguit juntar països occidentals i àrabs en contra d'un enemic comú: Saddam Hussein. La creació de dues zones d'exclusió aèria, al nord per sobre del paral·lel 36 i al sud per sota del paral·lel 33, va deixar una bona part del territori iraquità fora del control de Bagdad. Però l'Iraq emergent de la Guerra del Golf no seria el mateix.

Set anys després, l'administració Clinton no ha pogut reconstituir la coalició multinacional en la darrera crisi que ha enfrontat l'Iraq i els EUA. La polèmica creada per l'expulsió dels experts nord-americans encarregats de supervisar la destrucció de l'armament iraquità ha posat de manifest que Washington té cada cop més problemes per trobar aliats fidels a l'Orient Mitjà. Ni Aràbia Saudita ni tan sols Kuwait

Els actors polítics

PDK (Partit Democràtic del Kurdistan de l'Iraq). Fundat el 1946 per Mustafà Barzani. Va encapçalar la lluita per l'autonomia del Kurdistan iraquiana. De tendència conservadora i partidari de la negociació amb els governs de Bagdad i Ankara. El PDK controla la regió nord-occidental del Kurdistan iraquiana, de parla kurmanj. El líder actual és Massud Barzani.

UPK (Unió Patriòtica del Kurdistan). Fundada el 1977 per Jalal Talabani, provinents d'una escisió pro-soviètica del PDK. En l'actualitat, la UPK es reconeix com a socialdemòcrata i ha forjat aliances amb els règims de Bagdad i de Teheran. Talabani controla la regió més oriental del Kurdistan iraquiana, de parla sorani.

PKK (Partit dels Treballadors del Kurdistan). Fundat el 1978. El marxisme-leninisme i la lluita per la independència del Kurdistan han caracteritzat aquesta formació. Compta amb una guerrilla de 15.000 efectius i una xarxa de propaganda a Europa Occidental. El PKK està obert al diàleg amb el govern turc. El seu líder indiscutible és Abdullah Ocalan.

PDKI (Partit Democràtic del Kurdistan de l'Iran). Fundat el 1945 per Qazi Mohammed. El PDKI seria el precursor de la República de Mahabad el 1946. Després de la desfeta kurda, el PDKI es recompongué i adoptà un programa autonomista.

administracions paral·leles en les seves àrees d'influència.

El mes d'agost de 1996, Massud Barzani, líder del PDK, va demanar ajuda als EUA per posar fi a la situació caòtica del Kurdistan iraquiana. La resposta de l'administració Clinton va ser tímida i per això el líder del PDK decidí demanar la col·laboració de Saddam Hussein. Així en poc temps, el PDK passà a controlar gairebé tota la regió kurda. Davant d'aquesta nova correlació de forces el govern iranià acusà els EUA d'haver permès la intervenció de Saddam Hussein al Kurdistan iraquiana, mentre que l'Iraq indicava que darrere la UPK s'amagava l'Iran. També Turquia va aprofitar aquesta inestabilitat per enviar uns 40.000 soldats prepa-

Sadam Hussein. El president iraquiana ha ajudat els kurds en les seves lluites intestines per mantenir-ne el control polític.

rats per a crear un "cordó sanitari" o "zona tap" a la frontera turco-iraquiana amb el permís de Washington, fet que demostrà que Ankara no havia renunciat a la sobirania sobre la província de Mossul.

L'anunci posterior del president Clinton de mantenir-se al marge de les lluites internes entre les formacions kurdes va significar, de fet, donar llum verda a la campanya del PDK al costat de Saddam Hussein. En poc temps, el PDK passà a controlar gran part del Kurdistan, mentre les milícies de la UPK trobaren refugi a l'Iran. Massud Barzani declarà que Hussein "ja no era l'enemic dels kurds" i justificà els fets del setembre de 1996 de la següent manera: "No podem ser enemics de l'Iraq i al mateix temps viure de l'Iraq. Occident no ha optat mai clarament per una solució de la qüestió kurda." El missatge de Barzani era clar: si els EUA volien mantenir la integritat territorial de l'Iraq, calia que diguessin als dirigents kurds què havien de fer, tot esperant la caiguda de Hussein.

Però la crisi del setembre de 1996 havia començat, de fet, el 1994 quan el PDK refusà l'ingrés en el compte del govern kurd dels beneficis obtinguts gràcies a les taxes duaneres aplicades a la frontera turco-iraquiana. Els ingressos, estimats en uns 35 milions de dòlars anuals, eren recollits prop de Zakhu, regió dominada pel PDK. La UPK, sentint-se discriminada, havia demanat en diverses ocasions una redistribució dels benefi-

cis. Malgrat els avantatges econòmics, el PDK veia amb preocupació que la UPK controlava el 70% del Kurdistan iraquiana, incloent-hi la capital de la regió autònoma, Arbela. Però aquest no fou l'únic motiu que portà el líder del PDK a demanar ajuda a Saddam Hussein, responsable directe de la mort de milers de kurds. La presència de les bases de la guerrilla del PKK i les seves activitats propagandístiques en el territori teòricament controlat pel PDK significaven una amenaça per a l'equilibri de forces al Kurdistan iraquiana. Les pressions del govern turc, en lluita contra el PKK, no van ser alienes a aquesta decisió.

Adéu Mister Marshall. L'evacuació de milers de kurds del nord de l'Iraq organitzada pels EUA el desembre de 1996 significà la fi de l'Operació Provide Comfort. Aquesta operació havia estat llançada la primavera del 1991 per alleujar el sofriment de milers de kurds que buscaren refugi a les fronteres turca i iraniana fugint de les bombes de Saddam Hussein. Aquest territori autònom estava teòricament protegit per un centre militar prop de Zakhu i pels avions AWACS instal·lats a la base nord-americana d'Inçirlik, Turquia. Cinc anys després, l'al·liança del PDK amb Saddam Hussein per reduir la UPK, havia provocat l'entrada de les forces iraquianes a la capital kurda i la repressió dels grups opositors al

règim de Bagdad que havien trobat refugi al Kurdistan. Aquests fets varen oferir al govern nord-americà, pressionat per Turquia, l'excusa perfecta per abandonar el nord de l'Iraq. Ankara ja havia mostrat el seu desacord amb la creació d'una identitat kurda des de 1991 per por que aquesta encoratgés el nacionalisme entre els kurds de Turquia.

A partir d'aquest abandonament, el govern nord-americà accentuà la importància del compliment de les sancions imposades a l'Iraq, en especial, la destrucció de les armes químiques prevista per l'ONU.

La negativa nord-americana a consentir un alleujament del bloqueig ha xocat, però, amb el règim de Bagdad i ha provocat la desunió dels aliats tradicionals dels EUA. Al Kurdistan iraquiana, on el bloqueig econòmic també ha tingut conseqüències nefastes, l'Occident està perdent el seu prestigi entre una població convençuda

que si els EUA volguessin, podrien resoldre les disputes entre els dos grans partits, el PDK i la UPK.

L'ocupació turca d'una bona part de la regió autònoma kurda des del maig de 1997 fa encara més fràgils les relacions entre el PDK, la UPK i el PKK, i reforça els vincles entre el Kurdistan ira-

quí i el turc. Els partits kurds són conscients que els EUA preparen l'era post-Saddam i que qualsevol nou líder iraquiana serà massa feble per mantenir una cohabitació pacífica entre àrabs i kurds. Tanmateix, les dependències forjades pel PDK, amb Ankara i Bagdad, i per la UPK, amb Teheran, es mostren massa fortes per permetre la reconstrucció d'un front unit. Aquesta situació és aprofitada per Turquia i pels EUA, per als quals la divisió dels kurds permet una gestió més còmoda de la qüestió kurda. Però mantenir la integritat territorial de l'Iraq a tot preu podria acabar resultant molt car als EUA. Segons alguns analistes, el PDK i la UPK negocien amb Bagdad l'arreglament de llurs diferències en lloc d'esperar una solució unilateral imposada pels nord-americans. Saddam Hussein podria, d'aquesta manera, apuntar-se una altra petita victòria.

Jordi Tejel

El Kurdistan fa cinc-cents anys que és escenari bèl·lic de forma continuada. La seva situació estratègica el fa un objectiu cobejat pels països de la zona, quan no és simplement un camp de batalla entre els bàndols, com va succeir durant la guerra irano-iraquiana: en la foto, un kurd víctima de la guerra química.

La batalla per l'or blau

Turquia dissenyà el 1983 el Projecte del Sud-est d'Anatòlia (GAP) preveient la creació de 21 pantans i 17 centrals elèctriques repartides entre el Tigris i l'Eufrates. Els dos rius neixen a Turquia abans de travessar Síria i l'Iraq per desembocar al Golf Pèrsic. Vista la manca d'acord sobre la utilització de les aigües del Tigris i l'Eufrates entre els tres estats ribereïns, el Banc Mundial refusà el finançament del projecte turc, avaluat en uns 32 bilions de dòlars, perquè el va considerar perillós per a la pau regional. Efectivament, un cop acabat el GAP, previst pel 2010, el cabal d'aigua dels dos rius es reduirà dràsticament, amb importants conseqüències sobre la qualitat i quantitat d'aigua.

Oficialment, el GAP pretén aconseguir el desenvolupament econòmic del Kurdistan turc, però a ningú se li escapa que el govern turc pretén que aquest desenvolupament econòmic posi fi al nacionalisme kurd. Les àrees afectades pel projecte, com Diyarbakir i Siirt, són habitades majoritàriament per kurds i el PKK s'hi mostra particularment actiu.

Però aquest no és l'únic benefici recollit per Turquia. Quan el 1990 Turquia omplí el pantà Atatürk, l'aixeta es tancà de cop per a Síria i per a l'Iraq. Però malgrat les protestes de Damasc i Bagdad, el govern d'Ankara continua amb el projecte, conscient que el control sobre l'aigua li ofereix una posició privilegiada a l'Orient Mitjà.

En el cas de Síria, Ankara utilitza l'aigua com a mesura de pressió sobre el govern de Damasc acusat de donar suport al PKK. Síria, per la seva banda, utilitza la qüestió kurda per forçar Turquia a un acord equitatiu sobre la distribució de l'aigua. A principis del 1996, el govern turc demanà obertament l'extradició d'Abdullah Öcalan, president del PKK, per ser jutjat a Turquia. Damasc negà tot lligam amb el PKK, preveient que la carta kurda li seria útil a mig termini. El PKK s'ha convertit, d'aquesta manera, en el rerefons de l'estira-i-arrotonsa turco-sirià pel control de l'or blau.

L'aliança militar segellada el 1996 entre Turquia i Israel, l'enemic per excel·lència de Síria, ha augmentat encara més la tensió entre els dos països. El fet que l'aviació israeliana pugui sobrevolar l'espai aeri anatolià ha creat una gran indignació a Damasc. Turquia obtindrà, a canvi, l'armament necessari per continuar la guerra contra els kurds. L'aliança turco-israeliana ja ha tingut, però, una resposta. Síria i l'Iran s'acosten cada cop més, mentre que Egipte, també contrari a l'aliança turco-israeliana, ha permès l'establiment de seus oficials del PDK i la UPK al Caire i sembla que manté contacte amb el PKK. Abdullah Öcalan declarava a la televisió kurda, MED-TV, que "Egipte vol col·laborar amb els kurds i l'Iran seguirà el mateix exemple. Es tracta, potser, d'una ocasió d'or per als kurds". Segurament aquest "potser" fa tota la diferència. **J. T.**